

Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA) Deneyimlerinin Karşılaştırmalı Analizi: İngiltere ve Türkiye Örnekleri

DOI NO: 023269070026531

Fatih ÇELİK¹

Geliş Tarihi: 19.05.2016

Kabul Tarihi: 07.12.2017

Özet

Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA), bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmak üzere kurulan bir örgüttür. BKA'lar, dünyada 1930'lardan; Avrupa'da ise, 1950'lerden itibaren kurulmaya başlanmıştır. AB, üye ve aday ülkelere BKA kurmalarını "tavsiye" etmiştir. Bunun üzerine BKA'lar, İngiltere'de 1999-2000; Türkiye'de ise, 2006-2009 yılları arasında kurulmuştur.

BKA'ların temel amacı, bölgesel kalkınmayı hızlandırmaktır. BKA'lar, kamu-özel-sivil kesim aktörlerinin işbirliğinde yönetilmiştir. Bölgesel kalkınmaya yönelik planlar hazırlamışlar; kümelenme ve yenilik politikalarını uygulamışlar. Faaliyetlerinin etkinliği, çeşitli yaklaşımlarla ölçülmüştür.

Bu çalışmada, BKA'ların İngiltere ve Türkiye deneyimleri, doküman analizi tekniği ile karşılaştırmalı olarak analiz edilerek; benzer ve farklı yönleri ortaya konmuştur. Analiz sonucunda deneyimler arasında tespit edilen en önemli farklılıklardan biri, İngiltere'de BKA'ların sıkı bir şekilde denetlenmesidir.

***Anahtar Kelimeler:** Bölgesel Kalkınma, Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA), Karşılaştırmalı Analiz, İngiltere, Türkiye.*

The Comparative Analysis of Regional Development Agency (RDA) Experiences: England and Turkey Samples

Abstract

Regional Development Agency (RDA) is an organization established to contribute to regional development. RDAs are started to be established since the 1930s in the World and since the 1950s in Europe. EU has "recommendation" to establish the RDA to member and candidate countries. On top of RDAs they were established in England 1999-2000; between 2006-2009 in Turkey.

The main purpose of the RDAs is to accelerate regional development. They are managed in collaboration with public, private and civilian actors. They have prepared plans for regional development; they have implemented clustering and innovation policies. The effectiveness of the activity was measured by a variety of approaches.

In this study, RDAs experiences in UK and Turkey analyzed and compared with document analysis technique; it demonstrated similar and different aspects. One of the most important differences between experiences as a result of the analysis is that the RDAs in UK have been strictly controlled.

***Key Words:** Regional Development, Regional Development Agency (RDA), Comparative Analysis, England, Turkey.*

¹ Dr., Milli Eğitim Bakanlığı (Öğretmen), e-posta: fatihcelik66@mynet.com

Giriş

Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA), yerel² kalkınmanın bir katalizörü ve destekleyicisi olarak aktörler arasında işbirliğini geliştirmek, içsel ve dışsal kaynaklara dayalı bölgesel kalkınmayı hızlandırmak üzere kurulan bir örgüttür. BKA'ların ilk örneği, Büyük Bunalım (1929) sonrasında 1933 yılında ABD'de kurulan Tennessee Valley Authority'dir (TVA).

BKA'lar Avrupa'da ise, II. Dünya Savaşı'nın yıkıcı etkileri ve teknolojik gelişmeler sonucu bölgeler arası farklılıkların artması üzerine 1950'lerde gündeme gelmiştir. İngiltere, BKA'ların kurulması (1999) ve kaldırılması (2012) konusunda önemli bir deneyime sahiptir. BKA modeli bakımından adeta bir "laboratuvar" niteliğindedir.

Türkiye'de ise BKA'lar, AB'ye üyelik sürecinde gündeme gelmiştir. Bu süreçte, 2006-2009 döneminde BKA'lar kurulmuştur.

Çalışmanın amacı, İngiltere'nin ve Türkiye'nin BKA deneyimlerini, kuruluş süreci, amacı, yönetimi, finansmanı, faaliyetleri ve etki analizi çerçevesinde karşılaştırmalı olarak analiz ederek; benzer ve farklı yönlerini ortaya koymaktır. Karşılaştırmalı analiz, belirli olayların ortaya çıkmasında ve gelişmesinde etkili olan unsurları, sınıflandırmayı ve açıklamayı amaçlayan bir araştırma tekniğidir. Durkheim'ın "dolaylı deneyim" olarak adlandırdığı bu teknikte, bir olayın zaman içindeki ve farklı yerlerdeki durumları karşılaştırılarak incelenmektedir (Arslanoğlu: 4).

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi tekniği ile yapılmıştır. Konuya ilişkin yazılı materyallerin incelenmesine dayanan doküman analizi, beş aşamada yapılmaktadır. Bunlar, dokümanlara ulaşma, orjinelliğini kontrol etme, dokümanları anlama, verileri analiz etme ve kullanma'dır (Yıldırım ve Şimşek, 2013: 217-218, 223).

Çalışma, BKA'ların İngiltere ve Türkiye deneyimleri ile sınırlandırılmıştır. Araştırmanın sınırlılığı ise, BKA'lara ilişkin bazı istatistik verilerin olmamasıdır. Bu sınırlılık, ajanslara ilişkin dokümanlardan derlenebilen kısmi verilerle aşılmaya çalışılmıştır.

Çalışma, dört bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde, iki ülkedeki BKA'lara ilişkin literatür özeti verilmiştir. İkinci bölümde, İngiltere'nin; üçüncü bölümde ise, Türkiye'nin BKA deneyimleri ortaya konmuştur. Dördüncü bölümde, BKA deneyimlerinin karşılaştırmalı analizi yapılmıştır.

1. Literatür Özeti

BKA'ların İngiltere ve Türkiye deneyimleri, çok sayıda araştırmaya konu olmuştur. İngiltere'deki BKA'ları inceleyen Goddard ve Chatterton

² Çalışmada, yerel ve bölgesel kavramları aynı anlamda kullanılmıştır.

(1999), üniversitelerin bölgesel kalkınmaya katkılarını analiz etmişlerdir. Çalışmada, kamu kurumları, BKA'lar ve üniversiteler arasında işbirliği sağlanarak "bölgesel öğrenme sistemleri"nin kurulması ele alınmış; üniversite kaynaklarının yerel kalkınmaya yönlendirilmesi için işbirliği yapılması önerilmiştir.

Roberts (1999), İngiltere'de bölgesel düzeyde planlama, kalkınma ve yönetim anlayışındaki değişimi incelemiş, BKA'ların ayırt edici özelliklerini ortaya koyarak; üç temel rolü üzerinde durmuştur. Bunlar, bölgesel planlama ve bölgesel yönetim ile bölgeye özgü kalkınma'dır.

Peck ve McGuinness (2003), İngiltere'nin kümelenme deneyimini, BKA'larla mülakat yaparak incelemişlerdir. BKA'ların kümelenme stratejisi geliştirmesi ve merkezi yönetimin bölgesel kümelenme politikasında daha az etkili olması gerektiği sonucuna ulaşmışlardır.

İngiltere'nin BKA deneyimi, Türkçe literatürde de incelenmiştir. Karasu (2005), İngiltere'de BKA'ların kurulmasının bölgeselleşme politikaları ve AB ile ilişkisini ele alarak; yerel kalkınmada yönetsel, siyasal ve ekonomik sonuçlarını incelemiştir. İngiltere'de siyasi partilerin BKA'lara yönelik tutumlarından hareketle, bu kurumların "siyaset üstü" veya "partiler üstü" bir politikaya dayandığı sonucuna ulaşmıştır.

Karasu (2009a), BKA'ların İngiltere'de bölgesel kalkınma yaklaşımı; Türkiye'de ise, AB'ye uyum sürecinde "politika transferi" yöntemiyle kurulduğunu ifade etmiştir. İngiltere'de merkezi yönetimin etkisinde olan ajansların, yerel yönetimlerin yetki ve sorumluluklarını üstlenerek yeni tür merkezileşmeye yol açtığını; benzer eğilimlerin, Türkiye'de de görülebileceğini vurgulamıştır.

Karasu (2009b), BKA'ları "siyasal bölgeselleşme" temelinde ele almıştır. İngiltere'de bölgesel politikaların uygulanmasıyla işlevsel, yönetsel ve siyasal bölgeselleşmenin ortaya çıktığını ve bölgelerin kendilerine ilişkin her konuda karar verme hakkını istediğini; ayrıca BKA'ların, beklentilerin aksine merkezi yönetimin düzenleme alanını genişlettiğini tespit etmiştir. Sonuçta İngiltere'deki bölgeselleşme politikalarını, "merkezi olarak yönetilen bölgeselleşme" şeklinde nitelendirmiştir.

Karasu (2015), "ölçek siyaseti"nin yerellik düzeyini ele almıştır. İngiltere'de bölge ölçeğinin terk edilmesi ve BKA'ların kaldırılması ("bölgelerin sonu" ya da "bölgelerin ölümü") ile Türkiye'deki "ölçek"sel farklılaşmanın BKA'lara muhtemel etkilerine yoğunlaşmıştır. İngiltere'de bölge ölçeğinin terk edilmesinin ve BKA'ların kaldırılmasının, bu ölçeğin ve BKA modelinin sorgulanmasına yol açtığını vurgulamıştır.

Bu çalışmada ise, BKA'ların İngiltere ve Türkiye deneyimleri, karşılaştırmalı olarak analiz edilerek; benzer ve farklı yönleri ortaya konmuştur.

2. İngiltere'nin Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimi (1999-2012)

İngiltere'de bölgeler arası eşitsizlik ("kuzey-güney" farklılığı), 1850'lerden beri tartışılmaktadır (Karasu, 2009b: 32). Bu eşitsizlik, ülkenin AB'ye üye olması (1973) ile topluluğun "ekonomik ve siyasi bütünleşme" hedefini tehdit etmeye başlamıştır. Bunun üzerine AB'nin bölgesel politikaları, 1980'lerin sonunda İngiltere'de de uygulanmıştır. İngiltere'de bölgesel politikalar, BKA'ların kurulması ile "ademi-merkezileşme süreci"ne girmiştir (Bailey and De Propris, 2012: 2). Ekonomik durgunluk döneminde 1999-2000 yılları arasında kurulan BKA'lar, bölge ekonomisini "dönüştürme" görevini üstlenmiş (Morris, 2010: 4); 2009 krizinde de, ulusal kalkınmaya öncülük etmiştir (Maccani and Samoggia, 2010: 142).

BKA'ların kurulmasında, iç dinamikler³ ve dış dinamikler⁴ etkili olmuştur (Karasu, 2015: 308). İç dinamiklerden İşçi Partisi ve Muhafazakar Parti'nin BKA'lara ilişkin raporları ve faaliyetleri, Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1: İngiltere'de Siyasi Partilerin BKA'lara İlişkin Raporları ve Faaliyetleri (1991-2012)

Yıl	Siyasi Parti	Rapor	Raporun İçeriği
1991	İşçi Partisi	Devrolma ve Demokrasi	BKA'ların kurulmasını önermiştir.
1994	Muhafazakar Parti		Bölge İdareleri'ni (GOR*) kurmuştur.
1995	İşçi Partisi	İngiltere İçin Bir Seçenek	GOR'ların etkinleştirilmesini ve Bölge Yerel Yönetimleri'nin (ERA*) kurulmasını önermiştir.
1996	İşçi Partisi		BKA'ların kurulmasını önermiştir.
1997	İşçi Partisi	Beyaz Kitap**	1997 Genel Seçimi'nde, BKA'ları kurmayı vaat etmiştir.
1999	İşçi Partisi		BKA'ları kurmuştur.
2001	Muhafazakar Parti		2001 Genel Seçimi'nde, BKA'ları kaldırmayı önermiştir.
2012	Muhafazakar Parti- Liberal Demokrat Parti		BKA'ları kaldırmışlar.

*: GOR: Government Office Regions, ERA: Elected Regional Assemblies.

** : Beyaz Kitap (White Paper), İngiltere'de resmi kurumların hazırlayacağı belgeler için geliştirilen taslak dökümandır.

Kaynak: Yazar tarafından geliştirilmiştir.

Tablo 1'e göre İşçi Partisi, Devrolma ve Demokrasi (1991) raporunda

³ İşçi Partisi ve onun dayandığı sermaye kesimleri.

⁴ Dünya Bankası, Avrupa Birliği (AB) ve Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD).

AB fonlarından yararlanmak için BKA'ların kurulmasını önermiştir. Muhafazakar Parti ise, AB fonlarını yönetmek üzere 1994 yılında Bölge İdareleri'ni (GOR) kurmuştur. İşçi Partisi, İngiltere İçin Bir Seçenek (1995) raporunda GOR'ların etkinleştirilmesi ve Bölge Yerel Yönetimleri'nin (ERA) kurulması; başka bir raporunda (1996) ise, ERA'lara bağlı BKA'ların kurulması gerektiğini belirtmiştir (Kayasü vd., 2003: 39). Ayrıca 1997 Genel Seçimi'nde BKA'ları kurma taahhüdünde bulunarak, bunun yasal altyapısını (Beyaz Kitap, 1997) hazırlamış; 1998 yılında çıkarılan yasa ile 1999-2000 döneminde 9 tane BKA kurmuştur. 2001 Genel Seçimi'nde Muhafazakar Parti, BKA'ların kaldırılmasını⁵ önermiştir (Allen, 2002: 10, 12). 2010 yılında iktidara gelen Muhafazakar Parti-Liberal Demokrat Parti koalisyon hükümeti ise, 2012 yılında BKA'ları kaldırmıştır.

Bu kısımda BKA'lar, kurulma ve kaldırılma süreci, amacı, yönetimi, finansmanı, faaliyetleri, etki analizi ve performans değerlendirmesi çerçevesinde incelenmiştir.

2.1. BKA'ların Kurulması (1999) ve Kaldırılması (2012)

İngiltere'de BKA'ların kurulma ve kaldırılma süreci, beş aşamada ele alınabilir. Bu aşamalar, Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: İngiltere'de Bölgesel Düzeyde Kurumsallaşma Aşamaları (1991-2012)

Yıl	Aşama	İktidar Partisi
1991	İstatistik Bölgeleri'nin (SSR*) Kurulması	Muhafazakar Parti
1994	Bölge İdareleri'nin (GOR) Kurulması	(1991-1997)
1999-2000	BKA'ların ve Bölge Meclisleri'nin (RA*) Kurulması	İşçi Partisi (1997-2003)
2003	Bölge Yerel Yönetimleri'ni (ERA) Kurma Girişimi	
2010-2012	Yerel Girişim Ortaklıkları'nın (LEPs*) Kurulması (2010-2011) ve BKA'ların Kaldırılması (2012)	Muhafazakar Parti-Liberal Demokrat Parti Koalisyon Hükümeti (2010)

*: SSR: Standard Statistical Regions, RA: Regional Assemblies, LEPs: Local Enterprise Partnerships.

Kaynak: Yazar tarafından geliştirilmiştir.

Tablo 2'ye göre,

- Birinci aşamada, AB'nin İstatistik Bölge Birimleri Sistemi'ne (NUTS: The Nomenclature of Territorial Units for Statistics)

⁵ Muhafazakar Parti, kurulmalarından itibaren BKA'lara karşı muhalif olmuştur. BKA'ların kurulmasına şu üç nedenle karşı çıkmıştır: a) BKA'lar, yerel yönetimlerin özerkliğine ve kurumsal yapılarına zarar verir. b) BKA'lar, bir AB projesidir, İngiliz bölgeleri Brüksel'e bağlı olamaz. c) BKA'lar, ülkeyi federalizme götürebilir (Karasu, 2015: 299).

uyum çerçevesinde 1991 yılında 8 tane “istatistiki bölge” (SSR) oluşturulmuştur.

- İkinci aşamada, 1994 yılında 9 tane Bölge İdaresi (GOR) kurulmuştur.

SSR ile bölge planı, bölge yönetimi gibi kavramlar gündeme gelmiş; GOR'lara, AB fonlarını yönetme sorumluluğu verilmiştir. SSR'lerin ve GOR'ların kurulması, “1991-1997 Bölge Yönetimi Dönemi” olarak adlandırılmıştır.

- Üçüncü aşamada, İşçi Partisi, 1999-2000 döneminde GOR'ların hizmet alanlarında 9 tane BKA ve Bölge Meclisleri (RA) kurmuştur (Roberts and Benneworth, 2001: 146). Bazı yerel aktörlerin yetki ve sorumlulukları, BKA'lara devredilmiştir. Bu durum, yerel yönetimlerden merkezin güdümündeki bölgeye bir “yetki kayması” olarak değerlendirilmiştir (Allen, 2002: 17).
- Dördüncü aşamada, İşçi Partisi, “yerelleşme programı” (2003) ile ERA'ların kurulmasını; BKA'ların da halka karşı sorumlu olması için bunlara bağlanmasını önermiştir (Harding, 2006: 156-157; Şimşek, 2013: 72). Ancak bu konuda 2004 yılında referandum yapılan ilk bölgede, % 78 oranında olumsuz sonuç çıkması üzerine ERA'lar kurulamamıştır (Karasu, 2015: 298).
- Beşinci aşamada, BKA'ların yerel kalkınmada başarısız olması gibi çeşitli nedenlerle bölgesel örgütlenmede yeni arayışlar gündeme gelmiştir (Karasu, 2009a: 11). Muhafazakar Parti-Liberal Demokrat Parti koalisyon hükümeti, Yerel Büyüme'de (Beyaz Kitap, 2010) GOR'ların ve BKA'ların 2012 yılında kaldırılacağını belirtmiştir. 2010-2011 döneminde, “yerel aktörler-iş örgütleri ortaklığı” olan 39 tane Yerel Girişim Ortaklıkları (LEPs) kurularak 2012 yılında kaldırılan BKA'ların⁶ yerini almıştır (Bentley vd., 2010: 1; Bailey and De Propriis, 2012: 6). Kurumsal kapasiteleri ve hareket serbestileri sınırlı olan LEP'ler, kimi yazarlarca “ölü doğmuş kurumlar” veya “dişsiz aslan” şeklinde nitelendirilmiştir (Karasu, 2015: 301).

İngiltere'de BKA'lar, 2012 yılında kaldırılmıştır. Bunun başlıca nedenleri şunlardır (⁷; Bentley vd., 2010: 15):

- Kamu finansman açığının azaltılması. BKA'ların kaldırılması ile yıllık yaklaşık 2,3 milyar Sterlin (£) tasarruf yapılacağı tahmin

⁶ BKA'lar kaldırıldıktan sonra bunlara ilişkin dökümanlar, şu internet sitesinde arşivlenmiştir: <http://www.nationalarchives.gov.uk/webarchive/regional-government.htm>, Erişim: 17.4.2014.
⁷<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.ukspaceagency.bis.gov.uk/policies/economic-development/englands-regional-development-agencies>, Erişim: 17.4.2014.

edilmiştir.

- BKA'ların faaliyetlerinin, yerel aktörler ve LEP'ler tarafından yürütülmesi.
- Özel sektör üzerinde gereksiz ve pahalı bürokrasiye yol açması.
- Faaliyetlerinden dolayı demokratik sorumluluğunun olmaması.

BKA'ların tasfiyesi, İş, Yenilik ve Beceriler Bakanlığı (BIS) tarafından yapılmıştır. Londra Kalkınma Ajansı'nın varlıkları ve sorumlulukları, Büyük Londra Yönetimi'ne; diğerlerinin ise, BIS'e ve LEP'lere devredilmiştir. LEP'ler, iş desteği ve işletmelerden sorumlu olmuştur (Bentley vd., 2010: 1-2, 14; Maccani and Samoggia, 2010: 141).

İngiltere'de bölgesel politikaların değişmesinde, BKA'ların kurulmasında ve kaldırılmasında, AB'nin yanısıra iktidar partisinin siyasi yaklaşımı da etkili olmuştur. Muhafazakar Parti'nin yerelleşme; İşçi Partisi'nin de bölgeselleşme konusunda ısrar etmesi, “oy tabanları” ile açıklanmıştır. İşçi Partisi, oy alamadığı ve Muhafazakar Parti'nin üstün olduğu yerel yönetimleri BKA'lar aracılığıyla denetim altına almak istemiştir (Karasu, 2009a: 21). Muhafazakar Parti, yerel yönetimlerin rolünü kısıtlayıp merkezileştirirken; İşçi Partisi, bölgeselleşme yaklaşımı temelinde BKA'ları kurmuştur. Muhafazakar Parti - Liberal Demokrat Parti koalisyon hükümetinin ise, bölgesel politikaları merkezileştirmek için BKA'ları kaldırarak yerlerine LEP'leri kurduğu iddia edilmiştir (Bailey and De Propriis, 2012: 8; Bentley vd., 2010: 1-2).

Kısaca, İngiltere'de bölgeselleşme sürecinde BKA'lar, GOR'dan ERA'ya geçişte bir aşama olarak görülmüştür (Karasu, 2009a: 25). Bu üç kurumsal yapı, “bölgesel troyka” olarak nitelendirilmiştir (İZKA, 2008: 274). Süreç, BKA'ların yerine LEP'lerin kurulmasıyla devam etmiştir. Buna göre İngiltere'de siyasi partilerin, BKA'ları, “yerelleşme-bölgeselleşme-merkezileşme mücadelesi”nde bir “araç” olarak kullandığı söylenebilir.

2.2. BKA'ların Amacı

İngiltere'de BKA'ların amaçları şunlardır (OECD, 2009: 144):

- Bölgenin ekonomik kalkınmasını ve yeniden yapılanmasını desteklemek.
- Bölgenin sürdürülebilir kalkınmasını sağlamak.
- İşletmelerin etkinliğini ve rekabet edebilirliğini artırmak.
- İstihdam miktarını artırmak.
- İşgücünün niteliklerini geliştirmek.

BKA'ların amaçlarından biri de, bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltmaktır. Ancak kimi yazarlarca, BKA'ların “kuzey-güney” bölgeleri arasındaki gelişmişlik farkını daha da artırdığı; bu farkın, BKA'ların geri

kalmış bölgelerde kurulması ile azalabileceği belirtilir (Karasu, 2009b: 32).

2.3. BKA'ların Yönetimi

İngiltere'de BKA'lar, merkezi yönetimin (bakanlıklar) atadığı başkan ve 15 kişilik yürütme kurulu tarafından yönetilmiştir. Kurul üyelerinin yaklaşık % 60-80'i, özel sektör temsilcisidir (Allen, 2002: 13-14; Harding, 2006: 140).

BKA'ların kurulması ile merkezi yönetimin yetkilerinin bir kısmı, bölgesel yönetimlere devredilmiştir. Ancak İngiltere'de bölgeselleşme sürecinin, işlevsel, yönetsel ve siyasal bölgeselleşme şeklinde gerçekleştiği; bölgelerin, bir süre sonra kendilerine ilişkin her konuda karar verme hakkını istediği gözlenmiştir. BKA'ların kurulması ile bazı bölgelerde "kimlik siyaseti" yapan toplumsal hareketlerin arttığı; ekonomik kalkınmanın yanı sıra kültürel, yönetsel ve siyasal konuları da kapsayan özerklik taleplerinin dile getirildiği belirlenmiştir (Karasu, 2009b: 26-27).

BKA'ların, kamu yönetiminde bölgeselleşme yerine merkezileşmeye yol açtığı ileri sürülmüştür. Merkezi yönetimin yetki alanını genişleten bölgeselleşme politikaları, "merkezi olarak yönetilen bölgeselleşme"; bu gelişme de "yeni tür merkezileşme" olarak adlandırılmıştır. Bu merkezileşmenin yerel aktörü, BKA'ların karar sürecinde yer alan "yeni bölgesel elitler"; ulusal aktörü, merkezi yönetim; küresel aktörleri ise, Dünya Bankası ve Avrupa Birliği gibi ulus-üstü kurumlardır (Karasu, 2009a:27-30).

2.4. BKA'ların Finansmanı

BKA'ların başlıca finansman kaynakları, merkezi yönetimin tahsis ettiği ödeneklerdir. Bu ödenekler, 2002 yılından itibaren bir bütçede (Tek Havuz) birleştirilmiştir. "Bütçe Havuzu"nun büyüklüğü, 21 milyar €'ya ulaşmıştır. Tek Havuz, BKA'lar arasında bölgenin ekonomik durumuna göre dağıtılmıştır. BKA'lar, bütçelerinin yarısı kadar da AB fonlarından yararlanmışlar. Bütçeleri ile birlikte BKA'ların sorumluluğu, esnekliği ve hesap verebilirliği de artırılmıştır (Allen, 2002: 21-22; Morris, 2010: 33).

İngiltere'de bazı BKA'lar, önemli mali krizlerle karşılaşmıştır. Kriz sonrasında bir ajansın yeni yükümlülükler üstlenmesi kısa süreliğine durdurulmuştur. Bu durum, BKA'ların esnek bütçe ve yönetim süreçleri ile ilgili tartışmalara yol açmıştır (Karasu, 2009b: 32).

2.5. BKA'ların Faaliyetleri

BKA'lar, başlıca şu faaliyetlerde bulunmuşlardır (Allen, 2002: 13; Maccani and Samoggia, 2010: 140): Bölgesel stratejilerin hazırlanması; bölgesel kalkınma ve yenilenme; bölgeye yatırım çekilmesi; kümelerin kurulması ve teknoloji transferi yapılması; verimliliğinin, rekabetin ve işgücü becerilerinin geliştirilmesi. Bu faaliyetler, programlar, planlama, kümelenme ve yenilik faaliyetleri çerçevesinde ele alınabilir.

2.5.1. Programlar

BKA'lar, bölgesel kalkınmaya yönelik fiziksel yenilenme, iş rekabeti ve beceri programları uygulamışlardır (Allen, 2002: 31). Yenilenme programı, verimlilik, yatırım ve rekabet edebilirlik, istihdam ve sürdürülebilir kalkınma alanlarını kapsamıştır (NAO, 2010: 4, 10).

Bölgenin rekabet gücünü artırmak için kümeleri ve kuluçkaları geliştirmişler (Fuller vd., 2002: 424), bu sayede 91 tane kuluçka ve yenilik parkı kurmuşlar ve gelişmelerini desteklemişlerdir (Salvador, 2008: 6).

Ajanslar, beceri programları ile de bölgenin kalkınmasına uygun nitelikte işgücünün yetiştirilmesini sağlamışlardır (Allen, 2002: 33).

2.5.2. Planlama Faaliyetleri

Bölge planı, bölgesel kalkınma için ulusal düzeyde geliştirilen politika, plan ve stratejiler ile yerel faaliyetler arasındaki ilişkiyi belirlemek, aktörler arasında işbirliğini sağlamak ve bölgenin mevcut potansiyelini geliştirmek için hazırlanan strateji belgesidir (KB, 2012: 59). İngiltere'de BKA'lar, bölgesel kalkınmaya yönelik on yıllık Bölgesel Ekonomik Stratejiler (RESs: Regional Economic Strategies) ve üç yıllık Kurumsal Planlar (CPs: Corporate Plans) hazırlamışlardır. RES'ler, yerel kalkınmaya ilişkin öncelikler ve stratejiler ile kümelenme ve rekabet gibi konuları içermiştir. Yerel aktörlerle geliştirilen RES'ler, BKA'lar ve bölge için birer 5-10 yıllık Strateji ve Eylem Planı'dır. Üç yılda bir gözden geçirilen RES'lerde, stratejiler; RES Eylem Planı'nda ise, projeler geliştirilmiştir (Allen, 2002: 24; Morris, 2010: 13, 16-17). RES'lerde hedeflere ulaşma düzeyi, raporlar ile yönetim kuruluna bildirilmiştir (Harding, 2006: 143).

2.5.3. Kümelenme Faaliyetleri

Porter'a (1998) göre "kümelenme, belirli bir alanda birbiriyle rekabet eden, işbirliği yapan işletmelerin ve bunların ilişkili olduğu kurumların coğrafi yoğunlaşmasıdır" (Porter, 2000: 15). Avrupa'da BKA'ların kurulması ile bölgesel kümelenme politikaları da yaygınlaşmaya başlamıştır. BKA'ların bu yaklaşıma ilgi duymasının temel nedeni, amaçlarına uygun olmasıdır (Raines, 2001: 15).

İngiltere'de kümelenme politikası, BKA'ların kurulmasıyla ilgi görmeye başlamıştır. BKA'lar, bölgenin öncü sektörlerinde kümelerin kurulmasını sağlamışlar (Brown, 2000: 24; EC, 2012: 104). Kümelenme, Bölgesel Ekonomik Stratejiler'in (RESs) önemli bir unsuru olmuştur. Ancak BKA'ların kaldırılması, bu politikayı olumsuz etkilemiştir. Merkezi yönetimin, bölgeselleşme ve kümelenme politikasını değiştirmek için BKA'ları kaldırdığı; LEP'lerin ise, bu politikayı uygulayamayacağı ileri sürülmüştür (Bailey and De Proporis, 2012: 4; EC, 2012: 105-107).

2.5.4. Yenilik Faaliyetleri

Yenilik, AB ve OECD literatürüne göre “bir fikri pazarlanabilir bir ürün ya da hizmete, yeni ya da geliştirilmiş bir imalat ya da dağıtım yöntemine ya da yeni bir toplumsal hizmet yöntemine dönüştürme” faaliyetleridir (Oğuztürk, 2003: 254). BKA’lar, bölgede yenilikleri artırmak için teknopark gibi kurumsal yapılar kurmaktadır. Teknopark, bir üniversite veya araştırma kurumunun öncülüğünde üretilen bilginin ticarileştirilmesini amaçlayan ve bünyesinde Ar-Ge ve yenilik temelli işletmeleri barındıran kurumdur (Asheim and Isaksen, 1996: 42). BKA’lar, teknoparklar aracılığıyla işletmelere “rekabet öncesi” hizmetler (“reel hizmetler”) vermektedir (EURADA, 1999: 110, 149).

İngiltere’de BKA’ların kurulması, bölgesel yenilik politikasını da etkilemiştir. Kamu yönetiminin merkezileşme derecesi ve bunun bölgesel yenilik politikasına etkisi, üç dönemde ele alınmıştır. Bunlar (D1.5: 3):

- 1999 Öncesi: Merkezi yönetim, BKA’lar kurulmadan önce kümelenme ve yenilik politikasına yeterli ilgiyi göstermemiştir.
- 1999-2010 Dönemi: BKA’ların kurulmasıyla idari yapıda adem-i merkezileşme süreci başlamış; bölgesel yenilik politikaları uygulanmış; Bölgesel Yenilik Sistemi’nin (BYS⁸) kurulması desteklenmiştir.
- 2010-2012 Dönemi: Merkezileşmeye geri dönülmesi ve BYS’nin kaldırılması önerilmiştir.

Yenilikler, BYS’den sorumlu BKA’ların önemli bir faaliyet alanı olmuştur. BKA’lar, Üniversite-Sanayi İşbirliği’nin sağlanmasını, kümelerin ve bilim/yenilik parklarının kurulmasını desteklemişler (EC, 2011: 15; Salvador, 2008: 15); ulusal ve yerel aktörler ile Ar-Ge alanında işbirliği yapmışlar (DIUS, 2008: 81; TSB, 2010: 6-7).

BKA’ların yeniliklere yönelik başlıca faaliyetleri şunlardır (Mulligan: 7; DIUS, 2008: 93-94): Yenilik altyapısına yatırım yapılması, Ar-Ge işbirliğinin geliştirilmesi ve Ar-Ge desteği verilmesi. Yeniliklere yönelik harcamaları, 2005-2008 döneminde 1 milyar £’i aşmıştır (DIUS, 2008: 93). Ancak BKA’ların kaldırılması, kümelenme politikası gibi yenilik politikasını da olumsuz yönde etkilemiştir (D1.5: 3).

2.6. BKA’ların Etki Analizi ve Performans Değerlendirmesi

İngiltere’de BKA’lar, kamu kurumu oldukları için merkezi yönetime ve parlamentoya karşı sorumlu olmuşlar. Hazine’nin ve Sayıştay’ın (NAO: National Audit Office) sıkı denetimine tabi tutulmuşlardır. Bu sıkı denetim,

⁸ BYS kısaca, bilginin üretildiği, kullanıldığı, yayıldığı ve aktörlerin etkileşim içinde olduğu bir ortam şeklinde tanımlanabilir.

ülkenin siyasal ve yönetsel yapısının temelini oluşturan Whitehall Sistemi'ne dayanmaktadır. BKA'ların AB fonlarından yararlanması, bu sistemin "by pass" edilmesi olarak değerlendirilmiştir (Allen, 2002: 13).

BKA'ların bölgesel kalkınmaya katkısını ölçmek için çeşitli yaklaşımlar geliştirilmiştir. Bu yaklaşımlar temelinde Ticaret ve Sanayi Bakanlığı, BKA'ların "etki analizi"ni; Sayıştay ise, "performans değerlendirmesi"ni (IPA: Independent Performance Assessment) yapmıştır.

2.6.1. Performans Ölçme Yaklaşımları

İngiltere'de, BKA'ların performansını ölçmek üzere zaman içinde dört tane yaklaşım geliştirilmiştir. Bunlar, geçici uygulama, üç katmanlı yaklaşım, görevlendirme çerçevesi ve sonuç odaklı ölçümdür (OECD, 2009: 146-152; Şimşek, 2013: 76-81).

Geçici Uygulama (2001) yaklaşımında, BKA'lara ve bölgeye ilişkin performans göstergeleri belirlenmiştir. Üç Katmanlı Yaklaşım (2002), BKA'ların bölgesel kalkınmaya etkisi ile kısa vadeli hedeflerine ulaşma düzeyini ölçmek için geliştirilmiştir. Görevlendirme Çerçevesi'nde (2005) BKA'lar, bölge planlarında (RES ve CP) belirlediği nicel hedeflere ulaşma düzeyini, altı aylık raporlarla parlamentoya bildirmişler. Sonuç Odaklı Ölçüm'de (2008-2011) ise, CP'lerdeki hedeflere ulaşma düzeyi, verimlilik, istihdam, yenilik gibi göstergelerle değerlendirilmiştir.

2.6.2. Etki Analizi

BKA'ların yerel aktörlere verdiği mali desteklerin bölgesel kalkınmaya katkısını belirlemek için etki analizi yapılmaktadır (Meydan, 2014: 113). Başka bir ifadeyle kamu kaynakları ile finanse edilen mali desteklerin etkinliği sorgulanmaktadır. Bu amaçla geliştirilen yöntemlerden biri, "etki değerlendirmesi"dir. OECD'ye göre etki, "bir kalkınma müdahalesi sonucu ortaya çıkan ekonomik, sosyal, kurumsal, çevresel ve teknolojik değişiklikler"dir. Dünya Bankası'na göre ise etki değerlendirmesi, "bireylerin refah seviyesinde meydana gelen ve müdahaleye atfedilen değişiklikler"dir. Değerlendirmenin amacı, müdahale öncesi ve sonrası durumu ortaya koyarak, müdahalenin etkisini; dolayısıyla başarısını belirlemektir (Ersayın, 2012: 11, 14-15, 48).

İngiltere'de merkezi yönetim, BKA'lar için 2005 yılında "Etki Değerlendirmesi Çerçevesi"ni (IEF: Impact Evaluation Framework) geliştirmiştir. Etki analizi yapmaları için 2007 yılında atanan danışmanlar, BKA'ların desteklediği projelerin yaklaşık % 40'ının IEF ile uyumlu olduğunu tespit etmişler. BKA'ların sıkı denetimi ile bu oran, 2008 yılında % 70'e yükselmiştir (NAO, 2010: 24).

Etki analizlerinde, iki değişken öne çıkmıştır. Bunlar, istihdam sayısı ve Gayrisafi Katma Değer'dir (GVA: Gross Value Added). 2008 yılında yapılan etki analizinde, BKA'ların 2002-2007 dönemindeki faaliyetleri ile net

178 bin kişilik istihdam yarattığı belirlenmiştir (NAO, 2010: 5, 23-24, 31). Danışmanlar da bu dönemde BKA'ların yaptığı 5,2 milyar £'lık harcamanın, yıllık doğrudan 8,1 milyar £ GVA yarattığını tespit etmişler. PWC⁹ (2009) ise, BKA'ların bölgeye yaptığı kişi başına 1 £'lık yatırımın, geliri (GVA) 4,50 £ artırdığını belirlemiştir (Mulligan: 8; Bailey and De Propriis, 2012: 4).

BKA'lar, verimlilik, işgücü becerileri ve yenilenme projeleri ile GVA'da dolaylı artış da sağlamışlardır. Yenilenme projelerinin tamamlanıp getirisinin elde edilmesi, uzun zaman almaktadır. 2008 yılına kadar gerçekleştirilen yenilenme projelerine harcanan 1 £'in, 3,3 £ GVA yarattığı; ömürleri boyunca ise, 8 £'den fazla getirisi olacağı tahmin edilmiştir. Doğrudan iş desteğinin de kısa vadede 7,3 £; uzun vadede ise 11,6 £ potansiyel getirisi olduğu tespit edilmiştir (NAO, 2010: 4, 6, 16, 25).

Etki analizlerinin olumlu bulgularına karşın; kimi yazarlarca BKA'ların, kuruluş amaçları olan bölgesel kalkınmayı sağlama ve bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltma bakımından başarılı olmadığı; aksine bu farkı daha da artırdığı belirtilerek; BKA'ların kurulmasından sonra daha çok gelişen bölgeler için “ülke içinde ülke”; bölgedeki gelişmiş kentler için de “bölge içinde bölge” nitelendirmeleri yapılmıştır (Karasu, 2009b: 31).

2.6.3. Performans Değerlendirmesi

Sayıştay, 2005 yılından itibaren BKA'ların bağımsız performans değerlendirmesini (IPA) yapmıştır. IPA'nın amacı, BKA'ların bölgesel kalkınmadaki rollerini, başarı düzeylerini ve aksayan yönlerini belirlemektir. Amaç, faaliyet ve başarı göstergelerine göre yapılan IPA'da, mülakat, toplantı ve etkinlik değerlendirme araştırma teknikleri uygulanmıştır (Şimşek, 2013: 75-76, 82-84; Bailey and De Propriis, 2012: 4).

2006 yılında yapılan analizde, BKA'lar için çeşitli performans değerleri belirlenmiştir (Harding, 2006: 143-144). Sayıştay'ın başka bir analizinde (2010) ise, BKA'ların her 1 £ yatırımının bölgede 4-15 £ arasında değer yarattığı tespit edilmiştir (Bentley vd., 2010: 15; ¹⁰).

Özetle; İngiltere'de BKA'lar, iç ve dış dinamiklerin etkisiyle 1999 yılında kurulmuştur. BKA'ların temel amacı, bölgenin sürdürülebilir kalkınmasını sağlamaktır. Kamu-özel kesim aktörlerinin işbirliğinde yönetilmiştir. Bölgesel kalkınmaya yönelik programlar geliştirmişler; kısa ve orta vadeli planlar hazırlamışlar; kümelenme ve yenilik politikalarını uygulamışlar. Faaliyetlerinin etkinliği, çeşitli yaklaşımlarla ölçülmüştür. BKA'lar, kurulmalarından 13 yıl sonra çeşitli nedenlerle 2012 yılında kaldırılmıştır. Buna göre BKA modelinin uygulanmasına model ülke olan

⁹ PWC (Price Waterhouse Coopers), denetim, danışmanlık ve vergi alanlarında 158 ülkede faaliyet gösteren bir şirkettir.

¹⁰ <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dti.gov.uk/regional/regional-dev-agencies/rda-performance/page24206.html>, Erişim: 17.4.2014.

İngiltere'nin, kaldırılmasına da model olabileceği belirtilmiştir (Karasu, 2015: 295).

3. Türkiye'nin Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimi (2006-)

Türkiye'de bölgesel politikalar, iki nedenle değişmiştir. Birincisi, bölgesel kalkınma politikalarının başarısız olmasıdır. Türkiye'de, "doğu-batı ekseninde" bölgeler arasında gelişmişlik farkı vardır. Merkezi yönetim, bu farkı azaltmak için 1960'lardan itibaren Beş Yıllık Kalkınma Planları, Kalkınmada Öncelikle Yörelere, teşvik sistemi gibi yaklaşımlar uygulamış; ancak bu farkı azaltamamıştır (TÜSİAD, 2008: 14; Arslan, 2010: 87-88).

İkincisi, Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecidir. Helsinki Zirvesi'nde (1999) Türkiye'ye, aday ülke statüsü verilmiştir. Bu çerçevede BKA'ların¹¹ kurulması gündeme gelmiştir (DDK, 2014: 772; Övgün, 2007: 245-246).

Bu kısımda BKA'lar, kuruluş süreci, amacı, yönetimi, finansmanı, faaliyetleri, etki analizi ve denetimi¹² çerçevesinde ele alınmıştır.

3.1. BKA'ların Kuruluş Süreci

AB, birlik içinde "ekonomik ve sosyal entegrasyon"u sağlamak için üye ve aday ülkelerde bölgesel politikaları uyumlaştırmaktadır. Helsinki Zirvesi'nde (1999) AB'ye "aday ülke" statüsü verilen Türkiye'nin, fonlardan yararlanabilmesi için yapması gerekenler, Katılım Ortaklığı Belgeleri'nde belirtilmiştir. Bunlar (Kayasü ve Yaşar, 2006: 206-207);

- NUTS II düzeyinde bölgesel kalkınma planlarının hazırlanması.
- Bu konularda yasal düzenlemelerin yapılması.
- Bölgesel kalkınmanın yönetsel yapısının güçlendirilmesi.

Yukarıda belirtilen konularla ilgili yasal ve kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Bu çerçevede BKA'lar kurulmuştur. BKA'ların kuruluş süreci, Tablo 3'de sunulduğu gibi beş aşamada ele alınabilir.

Tablo 3: Türkiye'de BKA'ların Kuruluş Aşamaları (2002-2009)

Yıl	Aşama	İktidar Partisi
2002	İstatistikî Bölge Birimleri Sistemi (NUTS) kurulmuştur.	DSP-MHP-ANAP* Koalisyon Hükümeti (1999-2002)
2006	5449 Sayılı Kalkınma Ajanslarının	Adalet ve Kalkınma Partisi

¹¹ Türkiye'de ajanslar, dünyada yaygın olan Bölgesel Kalkınma Ajansı (BKA) yerine, "bölge" kelimesi çıkarılarak Kalkınma Ajansı (KA) şeklinde adlandırılmıştır. Bunun başlıca nedeni, "bölge" kelimesinin, "bölge yönetimi"nden başlayarak "eyalet sistemi"ne doğru bir yönetim şeklini getireceği endişesidir. Çalışmada, BKA kavramı kullanılmıştır.

¹² Bu konulara ilişkin bilgiler, 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun'a göre hazırlanmıştır. Yapılan alıntılar, madde (md.) numarası ile belirtilmiştir.

	Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun çıkarılmıştır.	(AK Parti; 2003-2017)
2006	İki tane pilot BKA kurulmuştur.	
2006	5449 sayılı kanunun iptali için dava açılmıştır.	
2008-2009	24 tane daha BKA kurulmuştur.	

*: Demokratik Sol Parti (DSP), Milliyetçi Hareket Partisi (MHP), Anavatan Partisi (ANAP).

Kaynak: Yazar tarafından geliştirilmiştir.

Tablo 3'e göre,

- Birinci aşamada, AB'ye "uyum süreci"nde DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti döneminde 2002 yılında NUTS Sistemi kurulmuş; NUTS I-II-III bölgeleri oluşturulmuştur.
- İkinci aşamada, AK Parti iktidarı döneminde 2006 yılında çıkarılan 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun ile Türkiye, bölgesel kalkınmada yeniden örgütlenme sürecine girmiştir. Bu yeni örgütsel yapının "model"i, BKA Modeli; bölgesel aktörü, BKA'lar; merkezi aktörü ise, bunların üst yapısı olan Kalkınma Bakanlığı'dır. Kısaca AB'ye üyelik sürecinde bölgesel kalkınmanın örgütsel yapısı, ulusal düzeyde bakanlık; yerel düzeyde ise, ajans temelinde kurulmuştur (Övgün, 2011: 279).
- Üçüncü aşamada, 2006 yılında iki tane pilot BKA (İzmir Kalkınma Ajansı ve Çukurova Kalkınma Ajansı) kurulmuştur.
- Dördüncü aşamada, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği, 5449 sayılı kanunun iptali için 2006 yılında Danıştay ve Anayasa Mahkemesi (AYM) nezdinde dava açmışlar. Ancak AYM, iptal talebini ret etmiştir.
- Beşinci aşamada ise, 2008 yılında 8 adet ve 2009 yılında 16 adet olmak üzere 24 tane daha BKA kurulmuştur. Böylece 26 tane NUTS II bölgesinde BKA kurma süreci tamamlanmıştır.

Türkiye'de de BKA'ların kurulmasında, iç dinamikler¹³ ve dış dinamikler^{14 15} etkili olmuştur (Gündoğdu, 2009; Mütfüoğlu, 2012; Karasu, 2015: 308-309). İç dinamiklerden siyasi partilerin çok da etkili olmadığı veya

¹³ Yeni sağ ideoloji, sermaye sınıfı (TÜSİAD: Türkiye Sanayici ve İşadamları Derneği) ve yeni sermaye sınıfı (MÜSİAD: Müstakil Sanayici ve İşadamları Derneği).

¹⁴ Avrupa Birliği (AB) ve küresel sermaye (Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, OECD).

¹⁵ BKA'ların dış kökenli ve AB'nin bir dayatma projesi olduğu, İngiltere'de de dile getirilmiştir (Karasu, 2009a: 33).

bu konuda İngiltere'deki gibi bir "mücadele" yapılmadığı gözlenmiştir. Bu durum, Tablo 4'den de açık bir şekilde görülebilir.

Tablo 4: Türkiye'de Siyasi Partilerin Seçimlerde BKA'lara İlişkin Taahhütleri (2007-2015)

Siyasi Parti	Seçim Beyannamesi*	BKA'lara İlişkin Taahhütler
AK Parti	2007 Genel Seçimleri	BKA'ların kurulacağı belirtilmiştir (s. 157).
AK Parti	2011 Genel Seçimleri	Çevre düzeni planlarının, BKA'larla yapılacağı belirtilmiştir (s. 263).
AK Parti	2014 Yerel Seçimleri	BKA'ların Faiz Desteği ve Faizsiz Kredi Desteği vermesinin sağlanacağı belirtilmiştir (s. 155).
AK Parti	2015 Genel Seçimleri	BKA'ların etkinliğinin artırılacağı belirtilmiştir (s. 282).
CHP	2015 Genel Seçimleri**	BKA'ların etkinliğinin artırılacağı belirtilmiştir (s. 191).

*: Siyasi partilerin, seçim beyannameleri dışında BKA'larla ilgili raporlarına rastlanmamıştır.

** : CHP'nin geçmiş dönemlerdeki seçim beyannameleri, internet sayfasından ulaşılamadığı için e-posta yoluyla istenmiştir. Ancak bir cevap alınmamıştır.

Kaynak: Yazar tarafından geliştirilmiştir.

Tablo 4'e göre Türkiye'de BKA'lar, 2003 yılında iktidara gelen AK Parti tarafından 2006-2009 yılları arasında kurulmuştur. AK Parti, daha sonraki yıllardaki seçim beyannamelerinde de BKA'ların etkinliğini artıracağını taahhüt etmiştir.

5449 sayılı kanunun iptali için Anayasa Mahkemesi'ne (AYM) başvuran; ancak olumlu bir sonuç alamayan Anamuhalefet Partisi CHP de, 2015 Genel Seçimleri beyannamesinde, BKA'ların etkinliğini artıracağını belirtmiştir. Bu durum, CHP'nin BKA'lara yönelik düşüncesinin değiştiği şeklinde yorumlanabilir.

3.2. BKA'ların Amacı

Türkiye'de BKA'ların amaçları şunlardır (md. 1):

- Aktörler arasında işbirliğini geliştirmek.
- Yerel potansiyeli harekete geçirmek.
- Bölgesel gelişmeyi sağlamak.
- Bölge içi ve bölgeler arası gelişmişlik farkını azaltmak.

3.3. BKA'ların Yönetimi

BKA'lar, Kalkınma Kurulu, Yönetim Kurulu, Genel Sekreterlik ve Yatırım Destek Ofisi şeklinde örgütlenmiştir (md. 7). Kalkınma Kurulu, ajansı

yönetmek üzere oluşturulur (md. 8). Üyelerinin % 70-80'i, özel kesim temsilcisidir. Yönetim Kurulu, ajansın karar organıdır. Kurulun başkanı, validir (md. 10). Genel Sekreterlik, ajansın icra organıdır (md. 12). Yatırım Destek Ofisi ise, yerel aktörlere ücretsiz hizmet veren bir birimdir (md. 15).

Yönetim kurulu başkanının vali olması, ajansların, özerk bir yapıya sahip olmadığı eleştirisine yol açmıştır. Kanunda tanınan idari özerkliğe rağmen zamanla ajans sisteminin merkezileştiği; ajansların adeta Kalkınma Bakanlığı'nın taşra örgütüne dönüştüğü¹⁶ (Karasu, 2015: 280-281); temel görevi, yerel aktörler arasındaki işbirliğini geliştirmek iken; uygulamada, mali destek sağlama rolünün öne çıktığı belirtilmiştir (DDK, 2014: 777).

3.4. BKA'ların Finansmanı

BKA'ların gelir kaynakları, kamu kaynakları, özel kaynaklar ve AB fonlarıdır (md. 19). Merkezi ve yerel yönetimlerin aktardığı ödeneklerden oluşan kamu kaynakları, ajansların başlıca geliridir. Özel kaynaklar, bölgedeki sanayi ve ticaret odalarının gelirlerinden aktarılan paylardan oluşmaktadır. Ajanslar, AB fonlarından da yararlanmaktadır.

Başlıca giderleri ise, proje ve faaliyetlere yapılan mali desteklerdir. Yönetim ve personel giderleri, kanunla sınırlandırılmıştır (md. 20).

BKA'lar, bütçe gelir ve gider gerçekleşme oranına göre düşük kapasite ile çalışmıştır. Örneğin 2012 yılı bütçe gelir gerçekleşme oranı, % 53; gider gerçekleşme oranı ise, % 34,6'dır. Ayrıca yönetim giderleri, toplam harcamaları içinde önemli bir orana (% 23,6) ulaşmıştır (Karasu, 2015: 287-290). Bir diğer husus, ajansların asli fonksiyonlarına (mali destek) tahsis ettiği kaynağın yalnızca % 30'unu kullanmasıdır. Bütün bu veriler, Türkiye'de BKA modelinin sorgulanmasına ve modelin neden benimsendiği sorusuna yol açmıştır (Karasu, 2015: 291, 294).

3.5. BKA'ların Faaliyetleri

BKA'ların başlıca faaliyet alanları şunlardır (md. 5):

- Yerel yönetimlerin planlama çalışmalarını desteklemek.
- Bölgenin kalkınma potansiyelini tespit etmek ve geliştirmek.
- Yerel aktörler arasında işbirliğini sağlamak.
- Bölge planlarında yer alan faaliyetleri ve projeleri desteklemek.

Bunlar, planlama, kümelenme ve yenilik faaliyetleri çerçevesinde ele alınabilir (Çelik, 2015: 107).

3.5.1. Planlama Faaliyetleri

BKA'lar, bölgesel kalkınmaya yönelik kısa ve orta vadeli bölge planları hazırlamışlardır. Ancak bölge planlarının, plan hiyerarşisinden

¹⁶ Bu durum, DDK (2014: 796) raporunda da belirtilmiştir.

çıkarıldığı; bunun, planları, yerel aktörler için yaptırım olmayan bir “niyet dokümanı”na dönüştürdüğü¹⁷; bu durumun da ajansların devre dışı kalmasına yol açtığı vurgulanmıştır (Karasu, 2015: 286).

3.5.2. Kümelenme Faaliyetleri

Türkiye’de kümelenme politikası, merkezi yönetim tarafından desteklenmektedir (KB, 2012: 83). Bu konudaki ilk çalışma, Dış Ticaret Müsteşarlığı’nın Ulusal Kümelenme Politikasının Geliştirilmesi Projesi’dir (2012). Proje ile Kümelenme Strateji Belgesi hazırlanmış; paydaş ve kümelenme analizleri yapılmıştır (Cansız, 2011: 93).

Türkiye’de kümeler, işletme ağları, bölgesel kümeler ve ulusal kümeler şeklinde sınıflandırılmıştır. İşletme ağlarının, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme Başkanlığı (KOSGEB); ulusal kümelerin, merkezi yönetim; bölgesel kümelerin ise, BKA’lar tarafından desteklenmesi öngörülmüştür (Cansız, 2011: 139-140). BKA’lar, kümelerin kurulmasında ve gelişmesinde önemli roller üstlenmişler. Kümelenme potansiyeline sahip sektörleri belirlemek için 81 kümenin analizini yapmışlardır (KB, 2013: 59).

3.5.3. Yenilik Faaliyetleri

Türkiye’de yenilik politikaları, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu’nun (TÜBİTAK, 1963) kurulmasıyla geliştirilmeye başlanmıştır. TÜBİTAK’ın çalışmalarında¹⁸, Ulusal Yenilik Sistemi’nin (UYS) kurulması ve Ar-Ge faaliyetlerinin yeniliklere dönüştürülmesi amaçlanmıştır (Göker, 2004: 188, 193, 197).

BKA’lar da, bölgenin Ar-Ge ve yenilik yapma kapasitesini artırmaya ve Bölgesel Yenilik Sistemi’ni (BYS) kurmaya çalışmışlar, bu amaçla Bölgesel Yenilik Stratejisi (BYSt) geliştirmişlerdir (Çelik, 2015: 108-109). Ayrıca Mali Destek Programı (MDP) ile bu alanları desteklemişlerdir.

3.6. BKA’ların Etki Analizi

Ajanslar, MDP’ler aracılığıyla yerel aktörlerin projelerine mali destek vermektedir. Bu çerçevede her yıl desteklediği projelerin en az % 10’unun uygulanma sürecini, “izleme faaliyetleri” ile takip etmektedir. İzleme faaliyetleri, bölge düzeyinde BKA’lar; ulusal düzeyde ise, Kalkınma Bakanlığı tarafından yapılmaktadır (md. 34-36, md. 41).

BKA’lar ayrıca, desteklediği projelerin bölgesel kalkınmaya katkısını belirlemek için “etki analizi” yapar. En geç iki yılda bir yapılan bu analizin sonuçları, faaliyet raporlarında belirtilir (md. 47).

Türkiye’de yalnızca İZKA (2011), ÇKA (2011) ve Karacadağ

¹⁷ DDK (2014: 777), yerel aktörlerin, yasal zorunluluğa rağmen bölge planlarını dikkate almadığını ve bunların hazırlanma sürecine gerçek anlamda katılmadığını belirtmiştir.

¹⁸ Türk Bilim Politikası: 1983-2003 (1983), Türk Bilim ve Teknoloji Politikası: 1993-2003 (1993) ve Vizyon 2023 (2002).

Kalkınma Ajansı (Pınar, 2014), etki analizi yapmıştır. Etki analizlerinde, MDP'lerle desteklenen projelerin bölge ekonomisine istihdam ve üretim gibi unsurlarla katkıda bulunduğu belirlenmiştir. Buna karşın İZKA (2011), KOBİ MDP (2008) ile desteklediği işletmelerden % 73'ünün; ÇKA (2011) da İktisadi Kalkınma MDP ile desteklediği işletmelerden % 85'inin, ajans desteği olmadan da projelerini gerçekleştirebileceğini tespit etmiştir. Bu durum, MDP'nin “dışlama etkisi” veya “engelleme etkisi” olarak adlandırılır. Dışlama etkisi, desteğin, yararlanıcıların yapacağı yatırımların yerini alması; hatta onları azaltması şeklinde tanımlanır (ÇKA, 2011: 5).

3.7. BKA'ların Denetimi

BKA'lar, iç ve dış denetime, Sayıştay denetimine ve mali yönetim yeterliliğine tabidir. İç denetim, ajansın kendi içinde yapılan ve faaliyetlerin, hesapların ve performansın denetlendiği mali incelemedir (md. 25). Denetim raporu, yönetim kuruluna ve kalkınma kuruluna sunulur.

Dış denetim, bağımsız denetim kuruluşları tarafından yapılır (md. 25). Bu denetimde, ajansın her türlü hesapları ve işlemleri incelenir. Denetim raporu, ajansa, İç İşleri Bakanlığı'na ve Kalkınma Bakanlığı'na sunulur.

Sayıştay, 2011 yılından itibaren Türkiye Büyük Millet Meclisi adına BKA'ları denetlemeye başlamıştır (KB, 2013: 33). 2011 yılı bütçe verilerine göre, ajansları % 54 oranında denetlemiştir (Sayıştay, 2013: 5-6).

Mali yönetim yeterliliği, ajansın kaynaklarını kullanabilme, faaliyetlerini yürütebilme ve hesap verebilme yetkinliğidir. 2012 yılında, ajansların tamamının bu yeterliği aldığı tespit edilmiştir (KB, 2012: 45).

BKA'lar ayrıca, Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu (DDK) tarafından 2014 yılında incelenmiştir. DDK, hazırladığı raporu¹⁹ Kalkınma Bakanlığı'na sunmuştur.

Türkiye'de de BKA'ların “sıkı” bir şekilde denetlendiği söylenebilir. Ancak “denetim”lerinin, İngiltere'de olduğu gibi özellikle istihdam ve gelir gibi ölçülebilir ve “somut” kriterlere göre yapılmadığı ve hazırlanan raporların kamuoyuna sunulmadığı görülmüştür.

Özet olarak; Türkiye'de de BKA'lar, iç ve dış dinamiklerin etkisiyle kurulmuştur. Temel amacı, bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmaktır. Yerel aktörlerin işbirliğinde yönetilmiştir. Yerel kalkınmaya yönelik kısa ve orta vadeli planlar hazırlamışlar; kümelenme ve yenilik faaliyetlerini yürütmüşler; bazıları, faaliyetlerine ilişkin etki analizi yapmışlar. Türkiye'de BKA'lar, İngiltere'den farklı olarak faaliyetlerine devam etmektedir.

¹⁹ DDK (2014), 830 sayfadan oluşan raporun yalnızca içindekiler ve sonuç kısmını internet sitesinde yayınlamıştır. Raporun kalan kısımlarını ise, ücret (sayfası 0,50 TL) karşılığında vermektedir. Bu uygulama, raporun, BKA'lara ilişkin yeni bilimsel araştırmalara yol açma ve etkinliğinin artırılmasına katkıda bulunma ihtimalini azaltabileceği düşüncesiyle eleştirilebilir.

4. Sonuç Yerine: İngiltere'nin Ve Türkiye'nin BKA Deneyimlerinin Karşılaştırmalı Analizi

Bu bölümde, İngiltere'deki ve Türkiye'deki BKA'lar²⁰, Tablo 5'de de sunulduğu gibi kuruluş süreci, amacı, yönetimi, finansmanı, faaliyetleri, etki analizi, denetimi ve sonuç çerçevesinde karşılaştırmalı olarak analiz edilerek; benzer ve farklı yönleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Tablo 5: BKA Deneyimlerinin Karşılaştırmalı Analizi

	Benzer Yönleri	Farklı Yönleri
Kuruluş Süreci	<ul style="list-style-type: none"> AB'nin etkisi Her bölgede BKA kurulması BKA'ların "tek tip" kurulması 	<ul style="list-style-type: none"> Kuruluş dönemi (İngiltere, 1999-2000; Türkiye, 2006-2009) İptal davası açılması (Türkiye) Pilot BKA'lar kurulması (Türkiye)
Amacı	<ul style="list-style-type: none"> Bölgesel kalkınma 	<ul style="list-style-type: none"> Gelir ve istihdam (İngiltere)
Yönetimi	<ul style="list-style-type: none"> Yönetişim 	<ul style="list-style-type: none"> Yeni tür merkezileşme (İngiltere)
Finansmanı	<ul style="list-style-type: none"> Merkezi yönetim 	<ul style="list-style-type: none"> AB fonları (İngiltere) Tek havuz (İngiltere)
Faaliyetleri	<ul style="list-style-type: none"> Planlama Kümelenme Yenilik 	<ul style="list-style-type: none"> Programlar (İngiltere)
Etki Analizi	<ul style="list-style-type: none"> Etki analizi 	<ul style="list-style-type: none"> Performans yaklaşımları (İngiltere)
Denetimi	<ul style="list-style-type: none"> Merkezi yönetim Sayıştay 	<ul style="list-style-type: none"> Parlamentoya karşı sorumluluk (İngiltere)
Sonuç	<ul style="list-style-type: none"> Bölgesel kalkınma Bölgeler arası eşitsizlik 	<ul style="list-style-type: none"> Siyasi mücadele alanı (İngiltere) Farklı iktidar tecrübesi (İngiltere) BKA'lar, İngiltere'de kaldırılırken; Türkiye'de faaliyete devam etmektedir.

Kaynak: Yazar tarafından geliştirilmiştir.

4.1. BKA'ların Kuruluş Süreci

BKA'lar, kuruluşlarında etkili olan iç ve dış dinamikler, kuruldukları bölgeler ve örgütlenme yapıları bakımından benzerlikler göstermektedir. Ancak kuruluş dönemleri ve başlangıç yöntemleri ise farklıdır.

BKA'ların kurulmasında, iç ve dış dinamiklerin; açık bir ifadeyle uluslararası kurumların, AB'nin, küresel ve yerli sermayenin, bölgeler arası eşitsizliğin ve iktidar partisinin etkisi olmuştur. BKA'lar, bütün (gelişmiş ve gelişmemiş) bölgelerde ve "tek tip" olarak kurulmuştur.

BKA'lar, kuruluş dönemi bakımından İngiltere'de 1990'lı (1999-

²⁰ Bu bölümde, BKA'lar ile İngiltere'deki ve Türkiye'deki ajanslar kastedilmektedir.

2000); Türkiye’de ise 2000’li (2006-2009) yıllarda kurulmuştur. Türkiye’de BKA modeli, İngiltere’den farklı olarak “Pilot BKA” uygulaması ile başlamış; 5449 sayılı kanun da iptal davalarına konu olmuştur.

4.2. BKA’ların Amacı

BKA’ların temel amacı, bölgesel kalkınmayı sağlamaktır. İngiltere’de BKA’lar, istihdam ve gelir düzeyini artırmak gibi nicel hedeflere odaklanmışlar. Türkiye’de ise, genel nitelikte amaçlar edinmişler.

4.3. BKA’ların Yönetimi

BKA’lar, merkezi yönetim tarafından kurulmuştur. Yerel aktörlerle birlikte yönetim yaklaşımı temelinde yönetilmiştir. Yönetim kurulu başkanı, İngiltere’de, merkezi yönetim tarafından atanırken; Türkiye’de ise, merkezi yönetimin temsilcisi olan vali olmuştur. BKA’lar, bir “üst yapı” olarak da bakanlığa bağlı faaliyette bulunmuşlar.

İki ülkede de BKA’ların, kamu yönetim sisteminde “özerkliğe ve eyalet sistemi”ne yol açacağına dair kaygılar ortaya çıkmıştır.

4.4. BKA’ların Finansmanı

BKA’ların başlıca finansman kaynağı, merkezi yönetimin verdiği ödeneklerdir. İngiltere’deki BKA’lar, AB fonlarından da yararlanmışlar.

Finansman bakımından en önemli farklılık, İngiltere’deki “tek havuz” sistemidir. BKA’lara ayrılan mali kaynaklar, tek havuzda toplanarak bölgelerin ekonomik gelişme düzeyine göre ajanslar arasında dağıtılmıştır.

İngiltere’de BKA’lar, kamu kaynaklarının etkin kullanımı ve mali sorumluluk bakımından eleştirilmiştir. Mali yönden başarısız olmaları durumunda nasıl bir yaptırım uygulanacağı; aldıkları kararların siyasi ve mali sorumluluğunu kimin üstleneceği tartışılmıştır (Karasu, 2009b: 31). Ancak Türkiye’de bu tür tartışmalar henüz yapılmamıştır.

4.5. BKA’ların Faaliyetleri

BKA’lar, bölgesel kalkınma faaliyetleri (planlama, kümelenme ve yenilik) bakımından benzerliğe sahiptir. İngiltere’de BKA’lar ayrıca, kentsel altyapıyı geliştirmek için “program”lar uygulamışlar; kümelenme ve yenilik politikalarının uygulanmasına yol açmışlar.

4.6. BKA’ların Etki Analizi

BKA’lar arasındaki önemli farklılıklardan biri, etkinliklerini belirlemek için yapılan “etki analizi”dir. İngiltere’de merkezi yönetim, bağımsız denetim kuruluşları ve Sayıştay aracılığıyla BKA’ların bölgesel kalkınmaya yönelik bugünkü ve gelecekteki katkılarını belirlemek için geliştirdiği “performans değerlendirmesi yaklaşımları”na göre etki analizlerini yapmıştır. Yapılan analizlerde, BKA’ların bölgesel kalkınmaya katkıda bulunduğu belirlenmiştir. Buna karşın resmi raporlarda, BKA’ların

bölgesel kalkınmada başarısız olduğunun belirlendiği ifade edilmiştir (Karasu, 2015: 295). Türkiye’de ise, yasal zorunluluğa rağmen yalnızca bazı BKA’lar²¹, etki analizi yapmışlardır.

Etkinlik konusundaki bir diğer farklılık ise, Türkiye’de BKA’ların etki analizinin bizzat ajanslar tarafından yapılmış olmasıdır.

4.7. BKA’ların Denetimi

BKA’lar arasındaki önemli farklılıklardan biri; ajanslar, İngiltere’de merkezi yönetimin sıkı denetimine tabi tutulurken; Türkiye’de, yeterince denetlenmemesidir. Bu durum, DDK (2014:793) tarafından da belirtilmiştir.

Türkiye’de BKA’lar, kurulmasından 6 yıl sonra Sayıştay tarafından incelenmeye başlanmıştır. Buna göre 5449 sayılı yasa hazırlanırken İngiltere’nin Sayıştay denetimine ilişkin deneyiminden yararlanılmadığı söylenebilir.

4.8. Sonuç

BKA’lar, bölgesel kalkınmaya katkıları bakımından benzerliğe sahiptir. Yapılan etki analizlerinde ve performans değerlendirmelerinde, bölgesel kalkınmaya üretim ve istihdam gibi unsurlarla katkıda bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak kimi yazarlarca da aksi yönde tespitler yapılmıştır.

BKA’larla ilgili bir farklılık, iktidar partisi tecrübesine ilişkindir. İngiltere’de BKA’lar, “bölgeselleşme-yerelleşme” bakımından siyasi partilerin “mücadele aracı” olmuştur. İşçi Partisi’nin 1999 yılında kurduğu BKA’lar, Muhafazakar Parti - Liberal Demokrat Parti koalisyon hükümeti tarafından 2012 yılında kaldırılmıştır.

Türkiye’de ise BKA’lar, kuruldukları dönemde ve halen de iktidarda olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti) dışında başka bir partinin iktidar tecrübesine sahip olmamıştır. Dolayısıyla İngiltere’nin deneyimine göre BKA’ların geleceğinin, siyasi anlamda muhtemel bir “iktidar değişikliği”ne; ekonomik olarak da bölgesel kalkınmadaki “başarı”sına bağlı olacağı söylenebilir. Ancak Cumhuriyet Halk Partisi’nin (CHP), 2015 Genel Seçimleri’nde BKA’ların etkinliklerini artıracaklarını vaat etmesi, muhtemel bir CHP iktidarının da ajansların geleceğini olumsuz etkilemeyeceği şeklinde yorumlanabilir.

BKA’lara ilişkin diğer farklılık; ajanslar, İngiltere’de kaldırılırken; Türkiye’de faaliyetlerine devam etmektedir. BKA’ların, model ülke olarak kabul edilen İngiltere’de kurulmalarından 13 yıl sonra kaldırılması²², BKA modelinin iyi uygulanamamasından kaynaklanmadığı; sorunun, modelin

²¹ Bu durum, DDK raporunda (2014: 787) da eleştirel bir şekilde belirtilmiştir.

²² Karasu (2015: 295), İngiltere’nin, BKA’ları kurma ve kaldırma bakımından modellik yaptığını; Türkiye’de de BKA’ların kuruluş sürecinde hazırlanan resmi belgelerde, İngiltere’nin bu konuda öncü/model olma konumunun vurgulandığını ifade etmiştir.

kendisi olduğu şeklinde değerlendirilmiştir (Karasu, 2015: 295).

Türkiye’de BKA’ların kaldırılmasına yönelik bir düşünceye rastlanmamıştır. BKA’ların kaldırılabilmesi veya farklı bir yapıda faaliyetlerine devam edebileceği; dolayısıyla “model’ini kaybetmiş BKA”ların geleceğinin çok da parlak olmayacağı öngörülmüştür (Karasu, 2015: 296-297).

BKA Modeli’nin İngiltere ve Türkiye deneyimlerinin karşılaştırmalı analizi sonucunda yapılan tespitler şunlardır:

- Kuruluş Süreci: BKA’lar, örgütlenme yapısı bakımından “tek tip” olarak ve her bölgede (gelişmiş-gelişmemiş) kurulmuşlar. Kurulmalarında iç ve dış dinamiklerin etkili olduğu BKA’lar, “dış kökenli” ve “AB’nin dayatma projesi” olarak görülmüştür.
- Amacı: BKA’ların temel amacı, bölgesel kalkınmaya katkıda bulunmaktır. Yapılan analizlerde, bu konuda başarılı oldukları tespit edilirken kimi yazarlar da başarısız olduğunu belirtmiştir.
- Yönetimi: BKA’lar, merkezi ve yerel aktörlerin işbirliğinde (yönetişim) yönetilmişler. Ancak yönetim yapılarının sorunlu olduğu ileri sürülmüştür.
- Faaliyetleri: BKA’lar, bölgesel kalkınmaya yönelik planlama, kümelenme ve yenilik faaliyetlerini yürütmüşler.
- Denetimi: BKA’lar, çeşitli kurumlar tarafından denetlenmiştir. BKA’lar, İngiltere’de sıkı bir şekilde denetlenirken; Türkiye’de, denetimlerinin yetersiz olduğu resmi raporlarda da belirtilmiştir.
- Etki Analizi: BKA’ların bölgesel kalkınmaya katkısını belirlemek için etki analizi yapılmıştır. Türkiye’de ise, yalnızca bazı BKA’ların etki analizi yapıldığı görülmüştür.
- Sonuç: BKA’lar, İngiltere’de, kurulmalarından 13 yıl sonra kaldırılmıştır. Türkiye’de ise, yaklaşık 11 yıldır faaliyetlerine devam etmektedir.

Yapılan tespitlerden hareketle Türkiye’de BKA Modeli’nin etkinliğini artırmaya yönelik şu öneriler getirilebilir:

- Amacı: BKA’lar, bölgesel kalkınmaya yönelik istihdam, gelir gibi nicel hedefler de belirlemelidir.
- Yönetimi: BKA’ların eyalet yönetimine veya bölge yönetimine yol açacağına ilişkin toplumda oluşan kaygılar giderilmeli; yönetim yaklaşımı, etkin bir şekilde uygulanmalıdır.
- Finansmanı: Merkezi yönetim, BKA’lara tahsis ettiği ödenekleri “tek havuz”da toplayarak, bölgelerin ekonomik gelişme düzeyine göre dağıtmalıdır. Ayrıca BKA’ları, AB fonlarından da

yararlanmaları için “teşvik” etmelidir.

- Denetimi: BKA’lar, etkin bir şekilde denetlenmeli; denetim raporları, kamuoyuna sunulmalıdır.
- Etki Analizi: BKA’ların etki analizi yapılmalı; etkinliklerini artırmaya yönelik tedbirler alınmalıdır.
- Bir “dış kökenli” ve “AB’nin dayatma projesi” olduğu ileri sürülen BKA Modeli, ülkenin idari ve ekonomik yapısına uyarlanarak “yerli BKA Modeli” geliştirilmelidir.

Kaynakça

- Allen, G. 2002. *Regional Development Agencies (RDAs)*, 48 p.
- Arslanoğlu, İ. Sosyal Bilimlerde Metod ve Araştırma Teknikleri, 24 s.
- Asheim, B. T. and Isaksen, A. 1996. Location, Agglomeration and Innovation: Towards Regional Innovation Systems in Norway?, <http://brage.bibsys.no/xmlui/bitstream/handle/11250/227008/STEPrapport13-1996.pdf?sequence=1>, 52 p.
- Bailey, D. and Proprius, L. De. 2012. Look before you LEP: English Cluster Policy from RDAs to LEPs, 12 p.
- Bentley, G., Bailey, D. and Shutt, J. 2010. From RDAs to LEPs: A New Localism? Case Examples of West Midlands and Yorkshire, Forthcoming in *Local Economy*, 24 p.
- Brown, R. 2000. Cluster Dynamics in Theory and Practice with Application to Scotland, <http://www.e-innovation.org/stratinc/files/library/34.pdf>, 30 p.
- Cansız, M. 2011. *Türkiye’de Kümelenme Politikaları ve Uygulamaları*, Ankara, 156 s.
- Çelik, F. 2015. *Bölgesel Kalkınma Ajanslarının Yeniliklere Katkıları: Teori, Deneyimler ve Türkiye Uygulamalarının Değerlendirilmesi*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Kayseri.
- ÇKA (Çukurova Kalkınma Ajansı). 2011. *Mali Destek Programları Değerlendirme Raporu*, 133 s.
- D1.5: Template for Regional R&D&I Policies Report, [http://business.staffs.ac.uk/gprix/docs/D1-5_Template_for_Regional_R&D&I_policies_report_\(submitted_26-01-2011\).pdf](http://business.staffs.ac.uk/gprix/docs/D1-5_Template_for_Regional_R&D&I_policies_report_(submitted_26-01-2011).pdf), 88 p.
- DDK (Cumhurbaşkanlığı Devlet Denetleme Kurulu). 2014. *Türkiye’nin Kalkınma Ajansları Uygulamasının Değerlendirilmesi*, 830 s.
- DIUS (Department for Innovation, Universities and Skills). 2008. *Annual Innovation Report 2008*, 284 p.
- EC (European Commission). 2011. *Regional Innovation Monitor (Innovation Patterns and Innovation Policy in European Regions - Trends, Challenges and Perspectives, 2010 Annual Report)*, 97 p.
- EC. 2012. RegioStars Awards 2012, http://ec.europa.eu/regional_policy/cooperate/regions_for_economic_change/doc/regiostars/2012/regiostars_finalists_2012.pdf, 51 p.
- Ersayın, Z. 2012. *Kamu Müdahalelerinde Katkısalılığın*

Değerlendirilmesi: Çukurova ve İzmir Kalkınma Ajansları KOBİ Destekleri Örneği, Devlet Planlama Teşkilatı Uzmanlık Tezi, Ankara.

EURADA.1999. *Creation, Development and Management of RDAs. Does it have to be so difficult?*, 169 p.

Fuller, C., Bennet, R. J. and Ramsden, M. 2002. The Economic Development Role of English RDAs: The Need for Greater Discretionary Power, *Regional Studies*, 36 (4), 421-428.

Goddard, J.B. and Chatterton, P. 1999. Regional Development Agencies and The Knowledge Economy, Harnessing The Potential of Universities. Environment and Planning Center: Government and Policy, 17, 685-699.

Göker, A. 2004. Pazar Ekonomilerinde Bilim ve Teknoloji Politikaları ve Türkiye, *Teknoloji içinde*, TMMOB Yayını, 125-219.

Gündoğdu, İ. 2009. Sermayenin Bölgesel Kalkınma Eğilim(ler)i: Kalkınma Ajansları Yasası Üzerine Tarihsel-Coğrafi Materyalist Bir İnceleme, *Praksis*, 19, 267-302.

Harding, R. 2006. İngiltere ve Romanya’da Bölgesel Kalkınma Ajansı Deneyimleri, *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sem.*, 137-160.

İZKA (İzmir Kalkınma Ajansı). 2008. *Avrupa’da Kalkınma Ajansları*, Yayın No: İZKA-a/2008-01, 550 s.

İZKA. 2011. *İZKA Etki Analizi Araştırması*, 117 s.

KB (Kalkınma Bakanlığı). 2012. *Kalkınma Ajansları Genel Faaliyet Raporu 2012*, 196 s.

KB. 2013. *Kalkınma Ajansları 2013 Yılı Genel Faaliyet Raporu*, 295 s.

Karasu, K. 2005. İngiltere’de Bölge Kalkınma Ajansları, Turan, M. (Ed.), *Bölge Kalkınma Ajansları Nedir? Ne Değildir?*, Paragraf Yay., Ankara, 197-238.

Karasu, K. 2009a. Yerelleşme Söylemi ve Bölge Kalkınma Ajansları, *Memleket Siyaset Yönetim*, 4 (11), 1-43.

Karasu, K. 2009b. Yeni Bir Tür Merkezleşmenin Aracı Olarak Bölge Kalkınma Ajansları, *Memleket Mevzuat*, 4 (46), 24-33.

Karasu, K. 2015. Kalkınma Ajansları: ‘Modelimi Kaybettim. Hükümsüzdür’ Ölçek Siyasetinin Yerelliği, *Ankara Ün. SBF Der.*, 70 (2), 273-316.

Kayasü, S., Pınarcıoğlu, M., Yaşar, S. S. ve Dere, S. 2003. *Yerel/Bölgesel Ekonomik Kalkınma ve Rekabet Gücünün Artırılması: Bölgesel Kalkınma Ajansları*, İTO Yayını, İstanbul.

Kayasü, S. ve Yaşar, S. S. 2006. Avrupa Birliği’ne Üyelik Sürecinde

Kalkınma Politikaları: Yasal ve Kurumsal Dönüşümler, *Bölgesel Kalkınma ve Yönetişim Sempozyumu*, Ankara, 199-213.

Maccani, P. and Samoggia, A. 2010. Multilevel Governance and The Role of Regional Agencies in Territorial and Rural Development, A Snapshot of Three European Countries, Strategic Planning For Local Development Case Studies From Small and Mid-Sized European Cities, Edited by L. Ramirez and G. Kebede, 135-152.

Meydan, M. C. 2014. *Kalkınma Ajansları Desteklerinin Değerlendirilmesi: Karşıt Durum Etki Değerlendirme Örneği*, Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.

Morris, M. 2010. *Multi-Sectoral Collaboration and Economic Development: Lessons from England's Regional Development Agencies*, 51 p.

Mulligan, D. Developments and Challenges of Regional and National Innovation Policies, 11 p.

Müftüoğlu, B. G. 2006. Küresel Rekabetin Cazibe Merkezleri: Yerel/ Bölgesel Dinamikler, Arı, F. A. (Ed.), *Bölgesel Kalkınma Politikalar ve Yeni Dinamikler*, Derin Yay., İstanbul, 117-148.

NAO. 2010. *Regenerating the English Regions: Regional Development Agencies' Support to Physical Regeneration Projects*, 31 p.

OECD. 2009. *Governing Regional Development Policy (The Use of Performance Indicators)*, 193 p.

Oğuztürk, B. S. 2003. Yenilik Kavramı ve Teorik Temelleri, *Süleyman Demirel Üniversitesi İİBF Dergisi*, 8 (2), 255-273.

Övgün, B. 2007. Bir Politika Transferi Örneği: Kalkınma Ajansları, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 62 (3), 233-255.

Övgün, B. 2011. Türk Kamu Yönetiminde Yeni Bir Örgütlenme: Kalkınma Bakanlığı, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 66 (3), 263-281.

Peck, F. and McGuinness, D. 2003. Regional Development Agencies and Cluster Strategies: Engaging The Knowledge-Base in The North of England, *Local Economy*, 18 (1), 49-62.

Pınar, A. 2014. *Karacadağ Kalkınma Ajansı Etki Analizi Raporu*, 57 s.

Porter, M. 2000. Location, Competition and Economic Development: Local Clusters in a Global Economy, *Economic Development Quarterly*, 15-34.

Raines, P. 2001. Local or National Competitive Advantage? The Tensions in Cluster Development Policy, European Policies Research Centre University of Strathclyde, 31 p.

Roberts, P. 1999. The New Regional Agenda in the UK: Changing

Roles, Structures and Functions of Regional Development Agencies, Regional Science Association International-British and Irish Section 39th European Congress: Dublin, 17 p.

Roberts, P. and Benneworth, P. 2001. Pathways to the Future? An Initial Assessment of RDA Strategies and their Contribution to Integrated Regional Development, *Local Economy*, 16 (2), 142-159.

Salvador, E. 2008. Regional Innovation Policies in The United Kingdom: The New Industry-HEIS Relationship and The Role of Science Parks, *Revista Galega de Economía*, 17 (1), 1-23.

Sayıştay. 2013. *2012 Yılı Dış Denetim Genel Değerlendirme Raporu*, 43 s.

Şimşek, A. 2013. *Kalkınma Ajanslarının Performans Ölçümü*, Kalkınma Bakanlığı Uzmanlık Tezi, Ankara.

TSB (Technology Strategy Board). 2010. *Accelerating Business Innovation Across the UK*, 43 p.

TÜSİAD (2008). *Türkiye’de Bölgesel Farklar ve Politikalar*, Yayın No. TÜSİAD-T/2008-09/471, 134 s.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. 2013. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Seçkin Yay., Ankara, 448 s.

5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun

<http://www.nationalarchives.gov.uk/webarchive/regional-government.htm>.

<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.ukspa.ceagency.bis.gov.uk/policies/economic-development/englands-regional-development-agencies>.

<http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/+http://www.dti.gov.uk/regional/regional-dev-agencies/rda-performance/page24206.html>.